

Rasa Balockaitė

"Go West..."

skirtingi moteriškumo mitai, feminizmo utopijos Rytuose ir Vakaruose

"No human being is illegal"
— užrašas ant sienos San Franciske

"Go West" — grupės "Village People" septintojo dešimtmečio daina, duetas "Pet Shop Boys" vėl iš populiarino 1993–iaisiais. Jungtinėse Valstijose ėjimas į Vakarus — *Go West* — galėjo reikšti pergalingą XIX a. Amerikos Vakarų kolonizaciją arba — labiau tikėtina — sentimentus jaunimo sąjūdžiams septintuoju dešimtmečiu San Franciske ir kituose Vakarų pakrantės miestuose. Taip buvo bent iki to laiko, kol 1995 m. pasirodė garsusis videoklipas, gavęs *Grammy* apdovanojimą. Improvizacijos Sovietų Sąjungos žlugimo tema, unifikuotų žmonių miniai per sovietinės imperijos liekanas žygiuojant Laisvės statulos link, senai dainai suteikė naujų prasmę s konotacijų. Ką reiškė "Go West" tiems, kurie tos dainos klausėsi? Ką ji reiškė posovietinėse valstybėse, buvusiame Rytų bloke?

Sovietų Sąjunga... Mūsų keista praeitis... Šioje geležinėse uždangos pusėje buvo kitoks gyvenimas. Kai kuriais atžvilgiais siaubingas, kai kuriais — visai smagus... Nepaisant uždarytų sienų ir visagalės cenzūros, "Vakarai" Rytuose visada egzistavo kaip idėja, kaip kitokio — geresnio — gyvenimo vizija... Tolima ir nepasiekiamą, pažįstama tik iš užjūriuose gyvenančių giminaičių retų laišku, siuntinių su džinsais, kramtomąja guma ir tirpaus višties sultinio kubeliais... Ir iš "Amerikos balso" — tiems, kas išdrįsdavo jo slapta pasiklausyti...

Žlugus Sovietų Sąjungai, ilgai tramdytas troškimas prasiveržė emigracijos srautais, paskatintas pereinamojo laikotarpio sunkumų... Po dainuojančių revoliucijų postkomunistinėse valstybėse susidūrė su skausmingais iššūkiais, su Gorgonės Medūza — 1991 m. infliacija siekė 225%, 1992 m. — 1100%, 1993 m. — 409%. Nedarbo lygis 1995 m. viršijo 17% (plg. *Lithuania: A Country Study*, 1995). Viso gyvenimo santaupas akimirksniu prarijo infliacija, žlugo ištiesios industrijos, palikdamos tūkstančius bedarbių... Tūkstančiai naujųjų demokratinių valstybių piliečių vaikėsi "geresnio gyvenimo" miražą, rinkdamiesi rizikingą *nelegalo* gyvenimą Vakarų šalyse.

Rytų Europos regionas tapo pigios darbo jėgos šaltiniu Vakarų Europos ir Šiaurės Amerikos šalių. Nelegalių migrantų srautus sunku apskaičiuoti. Kai kurių šalių teigimu, 1990–2003 metais vien iš Lietuvos išvyko daugiau kaip 300 000 žmonių (plg. *Demographic Yearbook*, 2006). Šis skaičius neatspindi tokių migracijos ir nelegalaus darbo formų kaip trumpalaikiai vizitai pretekstu "aplankyti gimines", studentų darbas vasarą, "Au Pair" programa ir kt.

Lietuvos narystė Europos Sąjungoje nuo 2004 metų, pamažu atsiveriančios Vakarų Europos šalių darbo rinkos ir galimybė legaliai dirbti svetur pakeitė migracijos pobūdį, tačiau skiriamoji linija tiesiog "persikėlė" toliau į Rytus — lietuvės pakeitė moldavės, rusės, ukrainietės...

Pigi, nekvalifikuota darbo jėga, nelegalūs, beteisiai kūnai, darbš tūs ir nuolankūs, teisiš kai neegzistuojantys, nematomi, viską reginčio valstybės Panoptikono "neužfiksuoti" žmonės. Ką jie veikia, kaip gyvena, ką patiria svetimose neprisijaukintose tikrovėse? Kokios jų, beteisių ir bejėgių, iš likimo strategijos? Kaip šių *kalbančių instrumentų* buvimas keičia juos pačius ir aplinką, kurioje jie įsikuria? Kaip supranta savo moteriškumą tos, kurios abstrakčių politinių ir pilietinių teisių išsižadėjo dėl skalesnės duonos, dėl madingų drabužių, dėl pinigų? Atsisakiusios politinio balso, jos tarsi nebylės vaikš o Londono, Niujorko, San Francisko gatvėmis... O kaip jaučiasi tos, kurios naudojami pigių auklių ir namų tvarkytojų paslaugomis?

Sigmundo Freudo teigimu, nepajudinamas civilizacijos pamatas yra fizinis, sunkus, nekūrybiškas ir prievartinis darbas, kuris dažnai nematomas ir lieka neįvertintas, apie kurį vengiama (o gal tiesiog pamiršta) kalbėti. Dar senovės Graikijoje galiojo griežta perskyra tarp *oikos* (ūkio, namų, šeimos, privačių dalykų) ir *polio* (miesto, valstybės, politikos ir viešųjų reikalų). Piliečio statusas būdavo suteikiamas tik *oikos* šeimininkui. Kiti, t.y. vergai ir moterys, "namuose atlikdavo visus fizinius ir ekonominius darbus, o šeimininkas lavinosi, sėmėsi žinių, diskutuodavo svarbiais politiniais ir filosofiniais klausimais" (Thornton, 2002). Moterų kartu su kitais (verga, tarnais ir pan.) atliekamas darbas buvo nemaloni, tačiau būtina ir neišvengiama sąlyga tam, kad vyras, *oikos* šeimininkas ir *polio* pilietis, išlaisvintas nuo bet kokių kūniškų egzistencijos rūpesčių, galėtų atsidėti abstrakčiam teoriniam mąstymui, kultūros ir politikos reikalams.

XVII–XVIII a. Vakarų šalių demokratijos buvo grindžiamos tuo pačiu principu. Norint dalyvauti demokratiniuose debatuose, politinėje veikloje, reikėjo turėti tiek finansinių, tiek laiko resursų, todėl viešoji sfera buvo atvira, su kai kuriomis išimtimis, tik baltiesiems buržuazijos vyrams, tiems, kurie turėjo pakankamai nuosavybės, žmoną ir tarnus. Tarnai ir moterys atlikdavo visus fizinius ūkio darbus, o vyrai, turėdami laisvo laiko, galėjo užsiimti politika. E. Gouldner teigimu, "patriarchalinis moterų pavergimas [...] buvo privaloma sąlyga formuoti viešajam racionalumui buržuazinėje visuomenėje" (Gouldner, 1976:99).

Kaip vyksta biologiškas kūno darbo pasidalijimas? Dėl reprodukcinės savybės — gebėjimo išnešioti, maitinti kūdikį — moteris "įkalinama" namų ir kūniškų sferoje. Ji gimdo vaikus, gamina maistą, skalbia, lygina, slaugo ligonius ir senelius, kuria jaukumą, teikia seksualines paslaugas, t.y. rūpinasi, Dorothy Smith (1993) teigimu, visa "kūno logistika". Tai sfera, kuri yra nuslopinta, bet neatšaukta, tarsi nematoma, tačiau būtina. Ši autorė savo veikaluose įrodė, kad profesinė individo karjera tiesiogiai susijusi su jo gebėjimu atsiriboti nuo *oikos* sferos, nuo kūniškų egzistencijos. Patriarchalinėje visuomenėje vyras lengvai atsiriboja nuo namų ūkio ir "kūno logistikos" reikalų, bent jau tol, kol greta yra "moteris, kuri prižiūri jo namus, išnešioja ir maitina jo vaikus, skalbia jo drabužius, slaugo jį susirgusį ir rūpinasi iš esmės visa kūniška jo egzistencija" (Smith, 1993:325).

Taigi vyras įkūnija ir simbolizuoja idėją, mintį, gryną logiką, išlaisvintą nuo nemalonių ir nuobodžių buitinių pančių, racionalumą, logiką, veiksmą, universalumą, kultūros ir politikos sritį, o moteris — emocijas ir spontanišką

reakcijas, empatiją, jausmus ir vaizduotę, pasyvią egzistenciją, iš sitenkančią tarp namų sienų, nepalaužiamą ir nebylią gamtą, keistą ir nelogišką pasaulį, kupiną aš arų, šypsenų ir emocijų, — ak, ta *moteriš kumo paslaptis*...

"Moteriš kumas" — lengvai varijuojamas, bet iš esmės ganėtinai stabilus, patriarchalinėje visuomenėje susiformavęs ir kultūriškai sankcionuotas vaizdinys, čia ir toliau tekste vartojamas su tam tikra kritikos ir ironijos doze. Stuardo Millso (1991) teigimu, tokį *moteriš kumą* suformavo visų pirma sunkūs ir skaudūs priklausomybės ryšiai: kai visi dalykai, visi daiktai moters gyvenime gaunami tik iš vyro ir/ar per vyrą, nebelieka nieko kita — tik gražiai atrodyti, nuolankiai šypotis, kartais paverkti... Erotizuota nelygybė — štai *moteriš kumo paslaptis*...

Feministėms atkakliai kovojant už politines, pilietines ir ekonomines moterų teises, tobulėjant buitinei technikai, kuri palengvino (o kartu ir nuvertino, sumenkino) darbus, moters atliekamus namuose, palaipsniui įteisinant kontracepciją ir pripažįstant moters teisę pačiai kontroliuoti savo kūną, vis daugiau moterų peržengia lemtingą ribą tarp *oikos* ir *polis*, t.y. įsitvirtina vyrų sferoje — versle, moksle, politikoje. Tačiau kartu su moterų emancipacija vis didėja pigios darbo jėgos paklausa *oikos* sferoje, namų arba "kūno logistikos" srityje.

Vakarų Europoje ir Šiaurės Amerikoje¹ šis poreikį patenkina daugiausia emigrantės iš neturtingų, besivystančių šalių. Po 1990 metų jų gretas išiliejo ir moterys iš Rytų Europos. Jos yra nematomos ir negirdimos, neturi politinių teisių, nes yra *nelegalės*. Darbai, kuriuos renkasi (tiksliau būtų sakyti, kuriems jas *pasirenka*), dažniausiai yra vaikų priežiūra, senelių globa, namų ūkio tvarkymas — tradiciniai *moterų* arba *moteriški* darbai. Darbai yra perleidžiami, perduodami ar parduodami — egzistuoja visa nelegali darbo rinka, kurioje negalioja jokios valstybės įstatymai ar teisinės normos, ji paremta savomis taisyklėmis, žodiniais susitarimais, baime ir lojalumu.

Apie šią sferą nėra jokių statistinių duomenų, tik epizodiški, fragmentiški, pabiri tyrimai. Vienas iš informacijos šaltinių, kuriuo remsiuosi šiame tekste, — mano asmeninė patirtis (riba tarp *tyrimo* ir *gyvenimo* šiuo atveju ypač miglota) Niujorke 2004 m. (iš skyrus kai kuriuos interviu, užrašytus 2005–2006 m.).

Pirmus išpūdžius apie nelegalų darbo rinką Jungtinėse Valstijose galima susidaryti peržiūrėjus lietuviams emigrantams skirtas interneto svetaines, pavyzdžiui, www.doleris.com. Darbo skelbimų skiltyje per 2007 m. spalio ir lapkričio mėnesiais čia buvo įdėta 10 pasiūlymų prižiūrėti senelius, 20 — dirbti aukle ir namų šeimininke, 4 siūlė kitus kvalifikacijos nereikalaujančius darbus.

Akivaizdu, kad ši savita, specifinė ir ypatinga darbo rinka susijusi su *oikos* sfera arba, D. Smith žodžiais tariant, su "kūno logistika". Net ir brandaus kapitalizmo sąlygomis ši sfera reikalauja aukų, todėl kai kurios moterys (emigrantės) yra paaukojamos tam, kad kitos galėtų būti laisvos. Kai nelegalės rūpinasi virtuve, vaikais, namais, baseiniais, sodais ir katinais, legalios Vakarų pilietės, iš laisvintos nuo "kūno logistikos", gali lygiai su vyrais dalyvauti moksle, politikoje, versle. Marijos Bikovos (2008) teigimu, vaidmenų konfliktas ir prieštaravimas tarp darbo ir namų sferos "išsprendžiamas nusiperkant pigią darbo jėgą," o dirbančios motinos "ir toliau lieka geromis motinomis, paprasčiausiai jos sumoka kitoms moterims, kad šios atliktų dalį jų motiniškų pareigų". Galbūt nemaloni, bet reikšminga čia būtų

analogija su XVIII–XIX a. Prancūzijos aukš tuomene, kurios moterys, pasak Elisabeth Badinter, "buvo atleistos nuo motinystės rūpesčių". Bet kuri prancūzė, įgijusi visuomeninį statusą, nusisamdydavo žindytę, kuri rūpindavosi jos vaiku ir atlaisvindavo ją nuo "motinystės rūpesčių" (Badinter, 2003:22). Egzotikos čia gerokai mažiau, nei gali pasirodyti iš pirmo žvilgsnio — dažnai šiandien, ypač JAV, namų darbininkė nelegalė maitina jai patikėtą kūdikį, pašildžiusi šaldytuve paliktą *motinos pieno* buteliuką... Kaip tradicinė je patriarchalinė je visuomenė je, taip ir šiandien perskyra tarp *oikos* ir *polis* iš esmės nėra fiksuota, ji nuolatos revizuojama, ją lemia ne lytis, o teisinis statusas — tie, kurie neturi pilietybės ir leidimo dirbti, yra traktuojami kaip *mažiau* žmonės, nevisaverčiai ir netobuli, suvaržyti buities ir niekada nepajėgsiantys nuo jos atsiplėšti.

Kai visi dalykai moters (šiuo atveju — nelegalo) gyvenime gaunami tik per galią, statusą ir teises turintį *Kitą* (teisėtą pilietį), nebelieka nieko daugiau, kaip bandyti įsiteikti, manipuluojant emocijomis, — gražiai, nuolankiai šypsotis, kartais (ne per daug ir ne per dažnai) paverkti (Mills, 1991). Būdamos priklausomos nuo savo šeiminių malonės, bijodamos deportacijos (legalios emigracijos atveju — nežinodamos savo teisių, apribotos kalbos ir kultūrinių barjerų), emigrantės kruopščiai žaidžia "moteriško kumo" žaidimus, pateikdamos gerai surežisuotą "gražios, nuolankios ir pažeidžiamos" moters įvaizdį.

Kai kurie tyrėjai, pavyzdžiui, Rhacel Salazar Parrenas (2001), Italijoje ir Jungtinėje Amerikos Valstijose ilgą laiką dirbusi su namų darbininkais imigrantais iš Filipinų, teigia, kad didžiulė, kone absoliuti priklausomybė nuo darbdavio yra tiesioginė ir, ko gero, pagrindinė migrantų lojalumo šeiminkui, nuolankumo ir paklusnumo jam priežastis. Marija Bikova (2008) pranešime apie "Au Pair" praktikas Norvegijoje, gerovės valstybėje, teigia, kad daugelis "Au Pair" merginų atvyksta iš neturtingų, besivystančių šalių, investavusios nemažai pinigų, o šeimai labai stipriai priklauso nuo jas priimančios šeimoms. Tyrimo metu viena iš respondentų, sėkmingai dirbanti moteris, į savo namus priėmusi "Au Pair" programos dalyvę, teigė, kad mergina "demonstruodavo gilų dėkingumą šeimai net ir tada, kai tam nebūdavo jokių priežasčių". Darbdavė s manymu, tai susiję su sunkia ekonomine situacija merginos gimtojoje šalyje.

"Bejėgiško moteriško kumo" diskursas sąmoningai kuriamas ir aktyviai palaikomas. Nelegalioje darbo rinkoje perpardavinėjant, veikiantys abipus Atlanto (jų esama tiek Vilniuje, tiek Niujorke), pasitinka į šalį atvykusias imigrantes (kartais trumpam susitinkama Vilniuje) ir, prieš paleisdami produktą į rinką, užsiima, anot Gilberto Herdto², radikalia resocializacijos chirurgija.

Atvykusios į JAV merginos nukreipiamos pas lenkų moterį Greenpointe, Kvinso rajone. Čia sukuriama moteriško jaukumo, abipusio pasitikėjimo atmosfera ir vyksta "iniciacijos" procesas, — perduodama "moteriško kumo" paslaptis. Ankstesnė ambicingos asmenybės istorija ištrinama, sukuriamas naujasis Aš, nuolankus, švelnus, "moteriškas" (*aš mėgstu šluoti, virti, man patinka tvarkytis namuose...*). Pothiti Hantzroula (2004) tai vadina "įvedimo ritualais" — ikirevoliucinėse, griežtai stratifikuotose, luominėse visuomenėse tokios procedūros buvo įprastos, per jas karta tik nusamdyto tarso asmenybę "modeliuodavo" pagal jai samdančios šeimoms poreikius. Per šiuos ritualus nubrėžiamos ribos tarp tarso ir šeiminko, nustatomos bendravimo taisyklės, pasitelkiamos nuasmeninimo technologijos (*technologies of defacement*), — reikalaujama atsisakyti individualumo ženklų, bent jau išorinių, susijusių su makiažu, šukuosena, drabužiais ir kt.

Atvykė lėms patariama, kaip rengtis, elgtis, kalbėti, ištrinamas senasis jų Aš — profesiniai pasiekimai, tikslai, ambicijos, vertingos patirtys. Viso to tenka išsižadėti. Perfrazuojant Hanso Kristiano Anderseno pasaką apie Undinėlę, kuriai teko atsisakyti balso, kad galėtų vaikščioti žeme, imigrantės taip pat turi tapti bebalsės, tiesa, perkeltine prasme, kad galėtų vaikščioti po išsvajotą žemę. Sukuriamas naujasis Aš, toks paprastas ir nepretenzingas, kad *oikos* sferoje leistų jaustis kaip namie, kaip žuviai vandenyje, vengiant dėmesio ir nepuoselėjant ambicijų. Merginoms patariama jokia būdu neišsiduoti, kad jos turi universitetinį išsilavinimą, nedemonstruoti savo pranašumo prieš šeimininkus, nesukelti jiems įtampos ar nepatogumo jausmo. Tai galioja ne vien nelegalėms — Bikovos (2008) teigimu, pageidaujama, kad "Au Pair" merginos taip pat būtų linksmos, moteriškos, tvarkingos ir patrauklios, "bet nepernelyg gražios, kad neužgožtų namų šeimininkės ir nekeltų grėsmės jos statusui".

Iš anksto surežisuojami ir pasufleruojami atsakymai į klausimus: "taip, aš mėgstu š veisti ir valyti", "taip, man patinka tvarkytis namuose, tai mane ramina...", "draugavau su vaikinu, bet išsiskyrėme, nes neturėjome kur gyventi", "planuoju kada nors sukurti šeimą ir turėti vaikų, bet pirma privalau užsidirbti pinigų būstui", esą tai ir yra tikroji buvimo čia priežastis. Sufalsifikuojama biografija, sukuriama Pelenės istorija, sumenkinami asmeniniai pasiekimai, akcentuojamas vargas ir nepritekliai. Tuo siekiama manipuluoti šeimininkų jausmais — sukelti gailestį ir išpešti materialinės naudos.

Magistrantės ir doktorantės iš Rytų Europos nepretenzingas, riboto intelekto būtybės vaidina tam, kad gautų auklės ar namų tvarkytojos vietą, gydytojos dirba slaugėms senelių priežiūroje, inžinierės — valytojomis... Nepritekliaus įkalintos kūniškos egzistencijos, *oikos* sferoje, jos yra paklusnios, nuolankios ir tikisi, kad šeimininkas bus joms malonus.

Greta nelegalios migracijos, kuri yra radikali asmens pavergimo forma, "moteriško kumo" eksportas reikišias ir daugeliu kitų, "švelnesnių" formų, tarp jų — trumpalaikis nelegalus uždarbiavimas atvykus "aplankyti giminių," studentų vasaros darbas, "Au Pair" programa ir kt. Migraciją santuokos pretekstu taip pat dažnai lemia ekonominės priežastys. Nustatyti, ar santuoka paremta tikrais jausmais, ar emigracijos sumetimais, yra labai sunku, todėl bet kokia statistika čia nepatikima, tačiau esama iškalbingų duomenų: vien Rusijoje yra daugiau kaip 1000 pažinčių agentūrų, kurios tarpininkauja ir padeda rusėms susipažinti su užsieniečiais vedybų tikslais. Su sutuoktinių vizomis iš Rusijos kasmet emigruoja nuo 10 000 iki 15 000 moterų.³

Kaip gyvena tos, kurios ištekėjo, kad išvyktų į kitą — "geresnė" — šalį? Čia vėl remiuosi giluminiais interviu, kuriuos atlikau Niujorke 2004–2006 metais. Daugelis iš šių moterų yra apribotos kalbos ir kultūrinių barjerų, socialiai izoliuotos, visapusiškai priklausomos nuo savo sutuoktinių. Dažnai iš jų tikimasi nuolankumo ir paklusnumo, kai kuriais atvejais žmonai net neleidžiama turėti grynųjų pinigų, o mokėjimo kortelės ir mobiliojo telefono iš klotinės siunčiamos ne jai, bet jos sutuoktiniui. Abi išvykėlių grupės — tiek darbo, tiek meilės emigrantės — tampa priklausomos arba nuo šeimininkų, arba nuo vyrų ir stengiasi išlaikyti jų palankumą savo nuolankiu "moterišku".

Vakarų šalyse jos dažnai susiduria su daugmaž atvirai rodoma panieka, nes dirba ir gyvena nelegaliai, atlieka nekvalifikuotus darbus, priklauso nuo kitų malonės, joms klįjuojama "barakudų" etiketė (barakuda — plėšri tropinių

vandenų žuvis, šiuo atveju — plėšri, turtingo sutuoktinio besivaikanti moteris), o "santuokos imigrantės" paniekinamai vadinamos *mail order brides* (nuotaka, užsakyta paštu pagal katalogą).

Tačiau gimtojoje šalyje toks jų gyvenimas svetur pateikiamas kaip sėkmės istorija — joms pavyko išsiveržti iš užburto rato, iš vengti skaudžios ir banalios lemties, pasprukti iš neskestančio, bet niekur ir neplaukiančio seno laivo — skurdžios, rūpesčių chroniš kai kamuojamos posovietinės šalies... Kai kuriais atvejais lėšos, kurias artimiesiems siunčia emigrantės, sudaro ženklia dalį Rytų Europoje likusios šeimų pajamų — tai užtikrina aukštą emigrantų statusą ir yra siejama su galia, pagarba, pripažinimu. Tos, kurios padarė *modelio* karjerą ar sudarė sėkmingą santuokos sandėrį, ypač traukia vietinės žiniasklaidos dėmesį — jos yra tarsi amžinos "moteriš kumo" paslapties ikoninė reprezentacija. Moteriš kumo, kuris gerai *atsiperka*.

Postkomunistinėje Rytų Europoje vėl atrandamas ir eksploatuojamas moteriš kumo mitas, kuris sovietmečiu buvo išsklaidytas, nutildytas ir nuslopintas. Moterys, kaip ir vyrai, turėjo paklusti sentimentų nepripažįstančiai santvarkai, kartu su vyrais jos dalyvavo socialistiniame lenktyniavime ir vykdė penkmečio planus absoliučiai deseksualizuotame kontekste. Po 1990 metų "moteriš kumas" vėl pradėjo reikštis visomis tradicinėmis, patriarchalinėmis savo formomis: mados industrija ieško modelių, grožio konkursai — princesių ir karalienių, žadėdami nuostabų gyvenimą, puikią alternatyvą kasdieninio gyvenimo monotoniškai. Moterims skirti žurnalai (pavyzdžiui, lietuviški *Cosmopolitan* versija ir kiti) propaguoja ir skatina naujus grožio standartus — dabar grožį sukuria kosmetika ir plastikos chirurgai. Nors siužetinės linijos varijuoja, bet esmė lieka ta pati: moteris — tai lėlė Barbė, madingai apsirengusi, susišukavusi, skaniai kvėpianti, pasidažiusi, nepriekaištingo kūno... Čia moteris ir yra tik kūnas. O jei tas kūnas dar turi ir smegenų, tai nepriekaištingą viliojantį savo kūniškumą moteris gali protingai ir apsikriai panaudoti, siekdama egoistinių ir, suprantama, kūniškų tikslų.

Žiniasklaida tiesiog springsta sėkmės istorijomis — neturtinga mergaitė iš mažo Lietuvos kaimelio tapo *modeliu*, dabar ji bičiuliauja su Holivudo žvaigždėmis, atostogauja fantastiškuose kurortuose, jai priklauso madingi apartamentai Niujorke! Buvusi grožio karalienė, nugalėjusi neįveikiamus sunkumus, galiausiai rado laimę turtingo verslininko glėbyje! Modeliai ir karalienės noriai atveria žiniasklaidai savo namus, demonstruoja jachtas, perlų vėrinius ir vakarines sukneles. Tai tarsi byloja — moters kūnas, laiku ir tinkamai panaudotas moteriš kumas gali tapti sėkmės, socialinio stabilumo ir geresnio gyvenimo garantu.

Moters kūną, kaip resursą, kaip nacionalinio pasididžiavimo objektą, ypač plačiai eksploatuoja turizmo industrijos (plačiau apie tai — Dilytė, 2005; Erentaitė, 2006). Lietuva kartu su kitomis Rytų Europos šalimis jau tampa vienu iš pagrindinių sekso turizmo maršrutų, kur atvykstama švesti bernvakarių ar tiesiog "gerai" praleisti savaitgalio, nes tai šalis, kur gražios moterys ir skanus alus, be to, pigu — tiek viena, tiek kita... "Savaitgalio romanai" kartais baigiasi netgi laimingai, šių laikų Pelenės istorijos pabaiga irgi tradiciškai, išskyrus vieną menką detalę — jie gyveno laimingai, ilgai ir *toli*.

Go West... Ekonominio pajėgumo, socialinės gerovės, gyvenimo lygio skirtumai tarp Rytų ir Vakarų vis dar kursto rytiečių vaizduotę geresnio gyvenimo iliuzijomis ir skatina migraciją Vakarų kryptimi. Žmonių, blaškomų

propagandos ir ideologijos, atsidūrusių ant pasiūlos ir paklausos svarstyklių, likimus nulemia vadinamasis *laisvas*, nors dažnai *vienintelis*, pasirinkimas. Moterys iš Rytų Europos, aprenktos specialiais š varkeliais ir sjonukais, pasiturinčių amerikiečių š eimose š luosto dulkes, skalbia, laisto gė les, prižiūri vaikus, slaugo senelius, tvarko kambarius, kloja lovas ir blizgina batus... Prieš ingai negu emancipuotos jų seserys — pasiturinčios Vakarų š alių pilietės — jos nekalba apie feminizmą, nereikalauja lyčių lygybės ir nesvajoja apie karjerą. Jos nuolankiai š ypsosi ir kaip įmanydamos spinduliuoja "moteriš kumą", kad tik jų neskriaustų, neiš varytų iš darbo, nedeportuotų... Tikisi papirkti savo moteriš kumu, kad mainais už jį vieną dieną atš oktu vestuves ir per santuoką būtų legalizuotos...

Senais laikais aristokratai samdydavo tarnaites, guvernantes ir žindyves, o džentelmenai, apsilankę bordelyje, veidmainiš kai atsidusdavo — kai kurios moterys turi būti paaukotos tam, kad kitos liktų nepalietos ir iš saugotos... XXI amžiuje kai kurios moterys turi būti pavergtos buities ir joje įkalintos tam, kad kai kurios kitos būtų nuo viso to iš vaduotos... Nemaloni, bet *sena, laiko patikrinta tiesa*...

¹ Kiekvienoje š alyje situacija, be abejo, yra skirtinga, tai, kas yra visuotinė praktika Jungtinė se Valstijose, retai pasitaiko Skandinavijos — valstybinio feminizmo — š alyse, tačiau bendros tendencijos ryš kė ja visur. Kaip nurodo M. Bikova (2008), nors Norvegijoje visapusiš kai skatinamos tė vystės atostogos ir kone visuotinai yra prieinami valstybės finansuojami vaikų priežiūros centrai (2007 m. gruodžio mė n. š iuos centrus lankė 84% visų vaikų nuo 1 iki 5 metų amžiaus), o bendrosios etikos normos suponuoja, kad gerovė s valstybėje vaiką auginanti š eima privalo verstis savo jė gomis, be paš alinių pagalbos, vis dė lto per "Au Pair" programą namų pagalbininkės paslaugomis besinaudojančių š eimų skaičius nuo 277 š eimų 2000–aisiais iš augo iki 2391 š eimos 2006–aisiais.

² Elisabeth Badinter, "Apie vyriš kają tapatybę", Vilnius, *Vaga*, 2003. p. 100.

³ Leonid Rybakovsky and Sergey Ryazantsev. 2005. International Migration in the Russian Federation. United Nations Expert Group Meeting on International Migration and Development, Population Division. Department of Economic and Social Affairs. United Nations Secretariat. New York, 6–8 July 2005. p. 11.

Published 2009–08–14

Original in Lithuanian

Contribution by Kultūros barai

First published in *Kultūros barai* 4 (2009)

(c) Rasa Baločkaitė

(c) Eurozine